

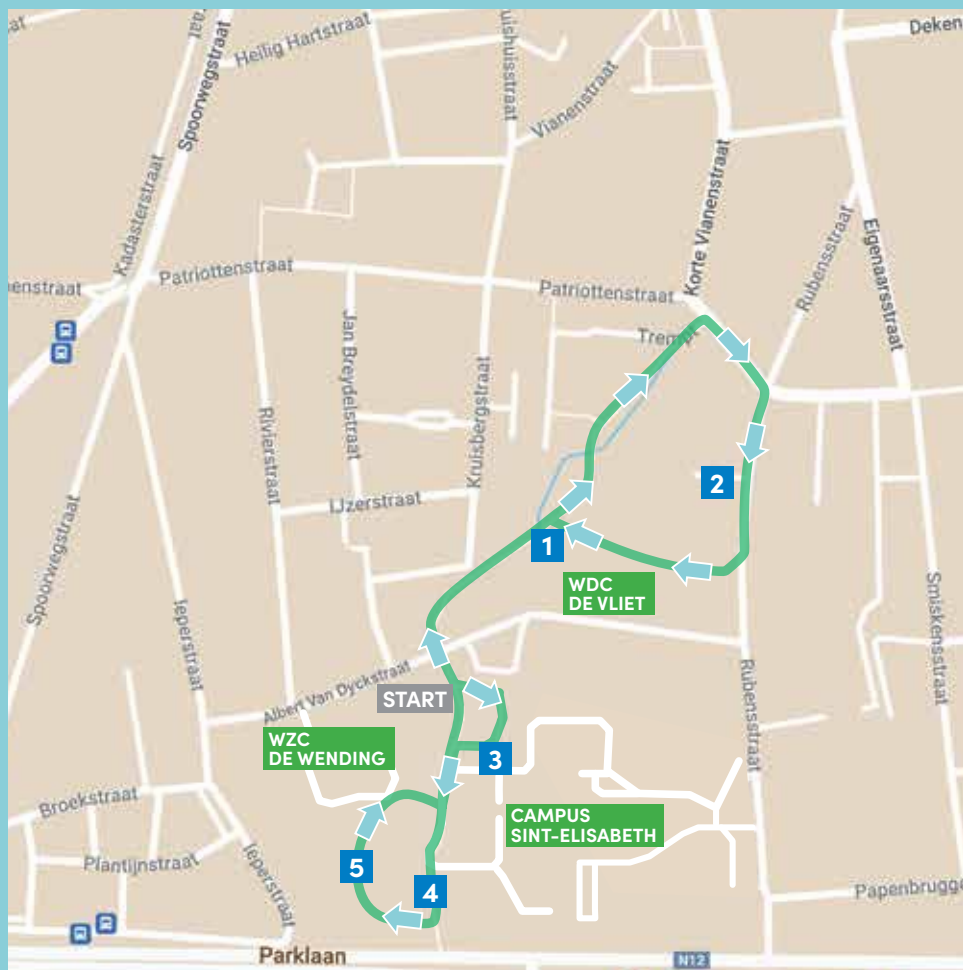

TURNHOUT

**BELEEFWANDELING
DEMENTIEVRIENDELIJK OP STAP**

BELEEFWANDELING - DEMENTIEVRIENDELIJK OP STAP

Welkom bij de 'Beleefwandelning'. Wat fijn dat je dementievriendelijk op stap gaat. In deze begeleidende brochure vind je informatie die de infoborden op je route aanvult. Scan ook zeker de QR-codes. Enkele bewoners van de woonzorgcentra hebben het gedicht 'Turnhout in 't Turnawts' in het dialect ingesproken. Ook de volledige versie van de volksverhalen krijg je zo in je oren. De route kun je volgen aan de hand van het plan of door onderweg de stapstenen met vergeet-me-nietje te volgen. Na je wandeling kun je in 't Kaffee in WZC De Wending terecht voor een hapje en een drankje.

ONTSTAAN VAN DE WANDELING

Dementie is een dagelijkse realiteit voor veel mensen. Niet alleen in de woonzorgcentra maar ook thuis. Zeventig procent van de mensen met dementie woont immers nog thuis. Maar dementie is meer dan de ziekte. Achter elke mens met dementie schuilt een mens met emoties en gevoelens. Met beperkingen maar ook talloze mogelijkheden. Zo ontstond het idee van de 'Beleefwandeling'. Een samenwerking tussen mensen met dementie zelf, Zorggroep Orion, Stad Turnhout, Erfgoed Noorderkempen, de Turnhoutse Stadsgidsen, Alzheimer Liga Vlaanderen vzw en Vlaanderen. Het resultaat is het bewijs dat mensen met dementie vaak nog heel wat in hun mars hebben.

Deze dementievriendelijke beleefwandeling brengt mensen met dementie weer naar buiten en verbindt hen met hun herinneringen. Gespreksstof genoeg tijdens de wandeling. Het is écht genieten, samen met familie, vrienden, zorgmedewerkers en mantelzorgers van alle leeftijden. Samen luisteren naar volksverhalen, bewegen, kijken, voelen en ruiken.

Dementie is ook een dagelijkse realiteit voor heel wat bewoners in De Vliet en in De Wending. De beleefwandeling verbindt de mensen met dementie met de wereld buiten het woonzorgcentrum. Bovendien hebben de bewoners van De Vliet, een huis voor mensen met dementie, zelf actief meegewerkt aan de realisatie van deze beleefwandeling. Volksverhalen en een gedicht in het Turnhouts werden ingesproken. De bewoners werkten mee aan de creatie van prachtige stapstenen. Begeleid door het zorgteam o.l.v. experte dementie Carine Steemans en een aantal actieve, creatieve vrijwilligers. Er werd ook meegewerkt aan enkele "muziek"-toestellen onderweg.

Zorggroep Orion vindt het eigen ritme van mensen met dementie belangrijk. Persoonlijke aandacht en waardering staan voorop. Sinds 2021 is een visie op dementiezorg in de maak met de focus op innovatie en kwaliteit. Dat doet de zorggroep samen met zorgproef - tuin LICALAB en Stad Turnhout en met Europese steun via EFRO.

De werkwijze omvat co-creatie tussen medewerkers enerzijds en gebruikers met specifieke expertise anderzijds. Zorggroep Orion hoopt om binnen enkele jaren uit te blinken en een referentie voor dementiezorg te worden in de regio. De nieuwe visie dient bovendien als inspiratie voor het ontwerp van en de werking in het nieuwe woonzorgcentrum. Ook krijgt dementiezorg een werkingsluik in de assistentiewoningen en dienstencentra. Zorggroep Orion is ervan overtuigd dat medewerkers, vrijwilligers, mantelzorgers, bewoners en zorgpartners samen een waardevol verhaal kunnen neerzetten.

Info: www.zorggroep-orion.be

INFOBORD 1: STANDPLAATS ACHTER DE VLIET

Sinds enkele jaren staat Turnova bekend als een nieuw bruisend stadsdeel. Vóór die ingrijpende verandering werd het terrein gekenmerkt door Brepols, het Kursaal en Theater 1900.

Brepols

In 1796 vluchtte drukker Pieter Corbeels naar Turnhout waar hij zich vestigde in de Potterstraat (nu de Patersstraat). Samen met zijn helper P.J. Brepols, die was meegenomen uit Leuven, richtte hij een drukkerij op. Corbeels had zich echter in Leuven al in de problemen gewerkt bij de Franse overheersers door opruiende kalenders en affiches te drukken en in 1798 kwam hij opnieuw met hen in aanvaring. Hij werd gevat en later ook gefusilleerd. Brepols nam de drukkerij over en bouwde die uiteindelijk uit tot een van de belangrijkste Turnhoutse firma's. Onder zijn opvolgers werd het bedrijf een belangrijke leverancier van boeken, sier- en behangpapier, mannekensbladen (voorloper van het stripverhaal) en speelkaarten. Nadien kwam Cartamundi, dat uitgroeide tot de grootste speelkaartenfabrikant ter wereld.

Het Kursaal

In de jaren 1936 en 1937 werd het Kursaal gebouwd, met op de benedenverdieping een van de eerste overdekte zwembaden in België. Boven was er een evenementenhal voor tentoonstellingen, danspartijen, bokswedstrijden ... In 1940 werd die hal tijdens een hevige brand vernield. Stad Turnhout zorgde voor een heropbouw als bioscoop. De locatie groeide uit tot een trekpleister voor jonge Turnhoutenaren met hun liefde.

Ze gingen op de bovenste rijen zitten. Op een bepaald ogenblik gingen de lichten uit ... en dan begon de film.

De warmte ter plaatse kwam niet alleen van de verliefde koppeltjes, maar ook van de warmwaterbron. In de jaren 1950 gaf de toenmalige burgemeester Bauweraerts (apotheker en amateurgeoloog) de opdracht om warm water uit de ondergrond op te pompen. Vandaag de dag kennen we die techniek als geothermie. Burgemeester Bauweraerts was dus ver voor op zijn tijd als het gaat over energievriendelijke verwarming.

Theater 1900

Om 'een deftige ontspanning in een geest van Christelijke eendracht en broederlijkheid' te voorzien, werd in 1868 de vriendenkring Amicitia opgericht door enkele vooraanstaande heren. Behalve om hun eigen ontspanning bekommerden de leden zich ook regelmatig om broodbedeling bij de minderbedeelden. In 1913 opende de vriendenkring Theater 1900 als uitvalsbasis voor activiteiten en evenementen. Tegenwoordig wordt de locatie als winkelruimte gebruikt.

Turnova

In 2004 stelde Stad Turnhout een plan op om de Brepolssite te ontwikkelen tot een nieuw leefgebied. Samen met projectontwikkelaar Heeren Group ging het stadsbestuur op zoek naar een architectenbureau om de plannen vorm te geven.

Uiteindelijk kwamen er

- 250 woonegelegenheden;
- 40 winkels;
- een toren van 72 meter hoog met 18 verdiepingen;
- 800 parkeerplaatsen voor auto's;
- 440 fietsenstallingen;
- een viersterrenhotel met 98 kamers;
- 2 kunstacademies.

Meubelfabriek van Deun

In de verte zie je een van de laatste fabrieksschouwen van Turnhout. Ze was een onderdeel van de meubelfabriek Van Deun-Peeters, gespecialiseerd in de productie van stijlvolle, duurzame meubelen. Na ongeveer 20 jaar verhuisde de fabriek naar Beerse, maar de fabrieksschouw is blijven staan. Bij de constructie werd aan de binnenzijde een stelling gebouwd. De balken werden in uitsparingen in de muur gestoken en

stelselmatig verhoogd. Daardoor moesten de voegwerken aan de buitenkant even snel verlopen, anders werd die zijde onbereikbaar.

'Turnhout in't Turnawts' door Paul Malfait

Klinkt het Turnhoutse dialect je als Chinees in de oren? Wil je graag weten wat er nu écht in het gedicht van Paul Malfait staat? Hieronder vind je de strofen van infobord 1 in het Standaardnederlands.

*Er was eens een Bink uit Turnhout
Die had het een keer heel koud
Hij stal een deken
Men had geen genade
Hij werd in de gevangenis gestoken.*

*En wij konden toch zo goed de muggen blussen
de brandweer zegt nu: ge kunt ze kussen!
Laat die toren maar branden
helemaal in de vlam
we komen niet meer helpen!*

Volksverhaal

Het volksverhaal rond de muggenblussers berust op een waargebeurd feit uit 1755. Op een warme zomerdag klonk plots de kreet dat de toren van de Sint-Pieterskerk in brand stond. Iedereen die kon, liep naar de Grote Markt om een handje te helpen of een emmer water te dragen. De brandweerlui waren al ter plaatse. Ze vulden emmers die ze al lopend naar boven droegen. Ondertussen werden zoveel mogelijk waardevolle kunstwerken in veiligheid gebracht. Eenmaal in de toren gearriveerd, bleek er helemaal geen brand te zijn. Vol verbazing maakten de brandweerlieden een gat in de toren, om te ontdekken dat grote aantallen muggen om de toren zwermden. Zo gaf een zwerm muggen de Turnhoutenaren hun spotnaam van 'muggenblussers'.

Een andere Turnhoutse legende dateert uit 1789. Tijdens de winter was de Sint-Pieterskerk door Franse bezettingstroepen getransformeerd in een paardenstal. De paarden werden door 'serges' of paardendekens warm gehouden. Maar ook de bevolking leed kou en ging bij wijze van protest de serges - in het Turnhoutse dialect verbasterd tot 'seuzzies' - stelen. Die diefstallen leverden de inwoners van Turnhout de bijnaam van 'seuzziepikkers' op. (bron: nieuwsblad.be)

INFOBORD 2: STANDPLAATS RUBENSSTRAAT TER HOOGTE VAN PROMEPHAR

Waar je nu door de Kasteelloop wandelt, vond je vroeger Promephar en een hondenschool.

Promephar

Promephar hield zich sinds 1946 bezig met de verdeling van geneesmiddelen naar apothekers in de Kempen. Naast medicijnen werden soms ook andere producten besteld door en geleverd aan de apothekers. Zo zou een van de auto's het muizen- en

rattenvergif 'Zelio' hebben verloren doordat de deur van de kofferruimte was opengevlogen. Dat voorvalletje leidde ertoe dat de leverwijze voortaan werd gewijzigd. Tegenwoordig vertrekken alle zendingen vanuit Tessenderlo waar een groot, geautomatiseerd distributiecentrum staat. Wanneer een apotheker een geneesmiddel aan een klant overhandigt, weet het distributiecentrum dat onmiddellijk via de computer. Drie keer per dag gaat het systeem automatisch in de rekken zoeken naar alle geneesmiddelen die de apotheker heeft verkocht. Alle medicatie wordt verzameld in een plastic bak, die wel nog steeds met een bestelauto wordt weggebracht.

Turnhoutse Hondenafrichters

De hondenclub werd op 22 november 1935 opgericht. In 1943 zette de vereniging de werking verder onder de naam 'De Turnhoutse Hondenafrichters' na een fusie met een andere hondenclub.

Samen met de federale politie leidde de club politiehonden op. Levensgevaarlijke situaties werden in scène gezet, bijvoorbeeld de aanvalsmannen zoeken of hem aanvallen terwijl hij

op het dak van een auto staat. Er waren ook oefenmomenten in het centrum van Turnhout.

De trainingen vonden een tijdlang plaats op een terrein aan de Merodelei. Daarna verhuisde de club naar een aangepaste sportaccommodatie met een trainingsveld en een eigen kantine in de Patriottenstraat. Die ligging was ideaal om te trainen met honden en om grote wedstrijden te organiseren. In 2003 kwam het nieuws dat het huurcontract van het terrein stopgezet zou worden. De zoektocht naar een nieuw oefenveld startte meteen. Stad Turnhout stelde voor om te verhuizen naar de terreinen op de FRAC, maar de club kon niet op dat aanbod ingaan. Trainen in clubverband kan dus niet meer, maar de club bestaat nog steeds.

'Turnhout in't Turnawts' door Paul Malfait

Klinkt het Turnhoutse dialect je als Chinees in de oren? Wil je graag weten wat er nu écht in het gedicht van Paul Malfait staat? Hieronder vind je de strofe van infobord 2 in het Standaardnederlands.

Nu hebben ze ons andere industrie gegeven.

Waar zijn onze fabrieken gebleven?

Sigaren van Alto,

macaroni van Anco

We moeten er toch mee leren leven!

Volksverhaal

Van rijke stinkerds tot hondenslagers en hondentaks

Wanneer vroeger iemand met geld stierf, luidde het gezegde dat een rijke stinkerd was heengegaan. Dat had te maken met de manier van begraven die overal, en dus ook in Turnhout, tot laat in de achttiende eeuw werd toegepast, meer bepaald met de gewoonte om doden een laatste rustplaats te geven in hoven rond de kerk. Daar komt

overigens de benaming 'kerkhoven' vandaan.

In het kader van heiligenverering en om voor de doden te bidden, konden overledenen ook een plaats krijgen in de kerk. De ruimte was daar echter zo beperkt dat er regels werden opgesteld die tot in de achttiende eeuw werden toegepast. De rijken kregen binnen een plaats, alle anderen buiten. Onder de kerkvloer ontstond een waar labyrint van grafkelders. Grafplaten maakten van de kerkvloer een mozaïek. De binnengraven deden een indringende geur ontstaan die vooral in de zomer overheerste. Totdat de kerkhoven op het einde van de achttiende eeuw verhuisden naar buiten de stad, bleven de rijken stinken. Ze waren dus letterlijk 'rijke stinkerds'.

Door hun geur trokken de begraven rijken loslopende honden aan op zoek naar een bot om af te kluiven. Om dat probleem in te perken, werden er 'hondenslaegers' aangesteld. Zij moesten verhinderen dat de honden zich snel konden vermenigvuldigen. Later werd er ook een taks geheven op honden.

Blotebenenprotest

De tijd waarin alleen maar geestelijken voor de klas stonden, ligt ondertussen ver achter ons maar ooit was dat helemaal anders. Naast de school vervulden de religieuze leerkrachten hun taken ook wel eens op soms onverwachte plaatsen. Zo gaven de zusters van het Heilig Graf lessen in godsdienst, lezen, schrijven, rekenen en handwerk in de Turnhoutse papierfabrieken. Vanaf 1900 ging er elke dag een zuster naar de Brepolsfabriek om toezicht te houden bij de meisjes in de boekbinderij. Wilde je dus als jongedame bij Brepols beginnen, dan moest je je aanmelden bij de nonnen. Je kreeg opdrachten als opstellen en rekensommen, maar je was ook verplicht om te bidden bij de start en het einde van de werkdag. De meisjes droegen een tenue van de fabriek zonder knopen en met blote benen.

In 1945 ontstond er een blotebenenstaking toen alle vrouwen kwamen werken zonder sokken en met blote benen. Enkelingen die nog twijfelden of iedereen wel mee zou doen, hadden voor de zekerheid een paar kousen meegebracht. Die hadden ze echter niet nodig, aangezien iedereen zich aan de afspraak hield. De directie herkende de vastberadenheid van de dames snel, waardoor ze na enkele uren hun werk mochten hervatten. Toch was de actie geen onverdeeld succes, want het duurde nog een hele tijd vooraleer de blote benen algemeen aanvaard werden.

INFOBORD 3: STANDPLAATS TER HOOGTE VAN HET OUDE SINT-PETRUSRUSTHUIS

Ten tijde van het Sint-Pietersgodshuis werd de zorg voor ouderlingen opgenomen door de zusters van de orde van de heilige Franciscus en de heilige Elisabeth. De zusters bestuurden vanaf 1840 het weeshuis. Op 1 mei vertrokken de Zusters Maricolen die sinds het ontstaan van het oude godshuis in 1856 ten dienste stonden van de Turnhoutse senioren. In afwachting dat de bewoners konden verhuizen naar het

nieuwe rusthuis zouden drie zusters van het Sint-Elisabethziekenhuis hun taak overnemen. Op 1 december 1964 was het dan zover en konden de bewoners verhuizen. In 1995 ging er een tweede rusthuis open. Tegenwoordig spreken we niet meer over een 'rusthuis' maar over een 'woonzorgcentrum'.

Sint-Elisabethziekenhuis

Het Sint-Elisabethziekenhuis was initieel gelegen in de Gasthuisstraat en verhuisde in 1875 naar een gebouw in de Warandestraat. Dat werd later afgebroken voor cultuurcentrum de Warande. Vanaf 1957 woonden de zusters achter het Sint-Elisabethziekenhuis en later verhuisden zij naar hun huidige locatie.

Een ander historisch weetje is dat enkele zusters van het Sint-Elisabethziekenhuis met gevaar voor eigen leven een Amerikaanse piloot verzorgd hebben. Tijdens WO II raakte de man levensgevaarlijk gewond toen hij neerstortte in Gierle (Lille). De zusters verborgen en verzorgden hem in de achterkamer van het gasthuis. Een nobele daad, maar risicovol, aangezien het verzorgen van de vijand met executie werd bestraft.

'Turnhout in't Turnawts' door Paul Malfait

Klinkt het Turnhoutse dialect je als Chinees in de oren? Wil je graag weten wat er nu écht in het gedicht van Paul Malfait staat? Hieronder vind je de strofen van infobord 3 in het Standaardnederlands.

*We kunnen ons 2 ziekenhuizen veroorloven.
Het is duur, maar we mogen niet klagen.
Het is toch handig,
want dicht bij het nieuwe ziekenhuis
kunnen we ons laten cremieren.*

*Je hebt het misschien al in de gaten
dit verhaaltje, ik kan het niet laten
is opgesteld als een limerick
maar het is wat zwak
het hangt aan elkaar met haken en ogen en hiaten.*

Volksverhaal

Tijdens de zwoele zomeravond van zaterdag 5 augustus 1589 gingen de gezusters begijn Josyntje en Heylke Spaepen rond de klok van tien naar brouwerij Van de Plas om enkele kruiken 'cleynbier' te halen. De poort van het begijnhof moest al gesloten zijn, maar ze hadden Anna, de portierster, kunnen overtuigen om ze op een kier te laten staan in ruil voor een kommetje bier. Langs de Korte Begijnenstraat liepen ze naar de brouwerij.

Bij aankomst bleek het daar nog zeer druk te zijn en de begijnen zouden een tijdje moeten wachten om hun bier te krijgen. Ook Tryuke Ooyen, waardin van een afspanning in de Herentalsstraat, stond te wachten. Toen ze de begijnen verscholen onder hun kap opmerkte, kreeg ze een boze gedachte. Ze zou zich verkleden als spook en de begijnen eens goed laten schrikken.

Tryuke ging in de Korte Begijnenstraat voor het huis van de korporaal van de burgerwacht liggen. Niet veel later kwamen de mannen van de burgerwacht buiten om hun nachtronde te doen, en ze merkten het 'spook' op. Laf als ze waren, haastten de burgerwachters zich het huis van de korporaal weer binnen en ze sloten de deur. De vrouw des huizes was wat moediger en sprak het spook van binnenuit aan: 'Zijde van godswegen, zo spreek.' Er kwam geen antwoord ... 'Zijde van duivelswegen, kom in huis.' Het spook - alias Tryuke - wilde de zaak verklaren en ging de woning binnen. Nog voor zij echter haar mond kon openen, regende het slagen terwijl de burgerwacht 'sla dood, sla dood' riep.

Tryuke dacht dat ze de faam en naam van tovenaars zou krijgen en probeerde de zaak uit te praten. In plaats daarvan kreeg ze te horen dat ze bier tapte in een 'duivelse kroeg'. De schout kwam ter plaatste en de zaak werd genoteerd. Ondertussen glipten de nietsvermoedende begijnen met hun bierkruiken langs het tumult richting begijnhof. Na het beloofde kommetje bier voor de portierster liepen Josyntje en Heylke over de gewijde aarde van het begijnhof. Ze sloegen nog een kruis en gingen terug naar hun huis.

In november 1589 kwam het tot een rechtszitting voor de spookaffaire en moest Tryuke Ooyen voor de vierschaar verschijnen. Helaas is haar straf niet overgeleverd.

INFOBORD 4: STANDPLAATS TUSSEN DE APPELBOMEN NAAST HET VOORMALIGE KLOOSTER

Wil je een mooi overzicht krijgen van de evolutie van de zorg voor zieken, dan moet je onder leiding van een gids een bezoek brengen aan het Meduceum.

Het Medisch Educatief Museum (Meduceum) is ontstaan in de schoot van de voormalige gasthuiszusters. Vooral zuster Alena verzamelde en koesterde minutieus alle afgedankte ziekenhuisvoorwerpen. Zo ontstond er een gasthuismuseum in de kelder van het huidige Sint-Elisabethziekenhuis. Veel van die voorwerpen zijn nu samengebracht in het Meduceum.

Daarnaast schenkt het museum ook aandacht aan de realisaties van de Turnhoutse dokter Paul Janssen, oprichter van Janssen Farmaceutica, het huidige Johnson & Johnson.

Dokter Paul Janssen

Op 14 september 1926 werd Paul Janssen geboren in Turnhout als zoon van Constant Janssen en Margaretha Fleerackers. Hij was de enige zoon, met drie jongere zussen. Zijn vader had een dokterspraktijk op de Grote Markt en voerde voor een Hongaars bedrijf farmaceutische producten in. In 1934 stopte Constant met zijn praktijk en legde zich volledig toe op de invoer en de verdeling.

Paul liep lagere en middelbare school in het Sint-Jozefcollege. Na zijn middelbare studies volgde hij in Namen fysica, biologie en chemie. Na WO II startte hij in Leuven zijn studies geneeskunde die hij in 1951 in Gent voltooide. Ondertussen bezocht hij de VS uit interesse voor de vorderingen die daar werden gemaakt rond modern geneesmiddelenonderzoek.

Met de hulp van zijn ouders startte Paul in Turnhout zijn eerste onderzoekslabo op, vooral vanuit de overtuiging dat er een noodzaak was om schei- en geneeskunde te combineren. Enkel door het verband tussen de scheikundige structuur van een stof en de farmacologische werking ervan te achterhalen, kunnen volgens Paul gericht werkende medicijnen worden ontwikkeld. Zijn doel was om op korte termijn scheikundige verbindingen te maken waarvoor hij een patent kon krijgen. Met die opbrengst zou hij dan nieuw onderzoek financieren.

De belangrijkste eigenschap van Paul Janssen was zijn mensgerichtheid. Hij wilde mensen helpen en genezen. Hij koos niet voor de medische praktijkvoering om dat doel te bereiken, maar voor de ontwikkeling van geneesmiddelen. In zijn bedrijf waren mensen ook altijd belangrijker dan structuren. Hij bouwde zijn onderzoek rond mensen, niet omgekeerd. Fundamenteel onderzoek door onderzoekers die zich steeds opnieuw op onbetreden paden durfden te begeven, was een belangrijke voorwaarde om echt iets nieuws te vinden.

In het bedrijf dat zich vanaf 1957 in Beerse vestigde, worden nog steeds medicijnen ontwikkeld in uiteenlopende domeinen in de geneeskunde en voor mens, dier en plant. Denk aan pijnbestrijding en anesthesie, psychiatrie, behandeling van parasieteninfecties en schimmels, vertraging van dementie en de aanpak van HIV en aids.

Op 1 juli 1957 trouwde Paul Janssen met Dora Arts. Het gezin kreeg vijf kinderen: drie dochters en twee zonen. Op 11 november 2003 stierf Paul in Rome. In 2005 werd hij verkozen tot Tweede Grootste Belg ooit, na pater Damiaan. In 2008 kreeg hij de titel van Grootste Belgische Wetenschapper. Paul Janssen heeft een patent op 100 medicinale producten.

Sint-Elisabethgasthuis

Vierhonderd jaar geleden, in 1608, nam E.Z. Anna der Kinderen samen met enkele zusters uit Lier het bestaande gastenhuis over en vormde het om tot een huis voor ziekenverzorging. Op 22 augustus 1609 legde het stadsbestuur in een overeenkomst vast dat het ziekenhuis voorrang moest geven aan noodlijdenden uit Turnhout. Buitenstaanders moesten dus eerst de toestemming krijgen van de magistraat van de stad. Sommige zusters gingen zieken aan huis verzorgen. Vanaf 1880 namen de franciscanessen dat werk over. Zij hadden tot na WO II hun klooster in de Otterstraat.

In 1875 werd een nieuw gasthuis gebouwd in de tuin van het kasteel van de hertogen van Brabant in de Warandestraat. Het nieuwe gasthuis had langs de straatzijde drie vooruitspringende gebouwen: de pastorie, de kerk en de apotheek. De drie waren met

elkaar verbonden via verschillende zalen en spreekkamers en via het klooster van de zusters. Achteraan bevonden zich de ziekenzalen die met een brede gang verbonden waren met het voorliggende deel. In totaal was er plaats voor 104 patiënten. Langs de kant van de huidige Wezenstraat was er ook een boerderij.

In de naoorlogse periode beïnvloedden nieuwe technieken en wetenschappelijke kennis de ziekenbehandeling zo ingrijpend dat een ver doorgedreven aanpassing van het gebouw dringend noodzakelijk maar tegelijk technisch onmogelijk was. Daarom werd in 1957 het huidige Sint-Elisabethziekenhuis in de Rubensstraat in gebruik genomen.

Samen met het nieuwe gasthuis werd aan de Parklaan een bijkomend klooster voor de zusters gebouwd. De gasthuiszusters die instonden voor ziekenzorg, werden daar gehuisvest. In huis-Versteylen in de Herentalsstraat woonden de zusters die zorg verleenden aan senioren of die werkzaam waren in de verpleegopleiding.

In het nieuwe gasthuis was er dringend nood aan verplegend personeel. Maar in Turnhout was daar geen opleiding voor. Daarom besloten de gasthuiszusters om in 1953 een 'verpleegsterschool' op te richten. Die kreeg ook de naam 'Sint-Elisabeth'. De school startte met achttien studenten. Ondertussen is ze uitgegroeid tot een opleidingscentrum voor zorgkunde op vele niveaus, met naambekendheid tot ver buiten Turnhout.

Rusthuis Sint-Lucia in de Herentalsstraat werd in 1957 officieel geopend en tot voor kort onafgebroken geleid door de gasthuiszusters. Enkele jaren geleden verhuisden de bewoners samen met enkele zusters naar een nieuwbouw bij het clarissenklooster op de Heizijde, het huidige wzc Sint-Lucia.

'Turnhout in't Turnawts' door Paul Malfait

Klinkt het Turnhoutse dialect je als Chinees in de oren? Wil je graag weten wat er nu écht in het gedicht van Paul Malfait staat? Hieronder vind je de strofen van infobord 4 in het Standaardnederlands.

*We konden nog voetballen op de ringlaan
aan de "Snol", we moesten niet ver gaan.
Twee boodschappentassen waren het doel
de bal moesten we vaak gaan halen.
Nu rijden er auto's op een tweebaansweg.*

*Onze troef, daar kunnen ze nog wat van leren
zijn de schoppen, harten, klaveren en ruiten.
we kunnen goed
met vals spelen voor een horloge
of het spel wiezen, maar dan voor centen.*

Volksverhaal

Liggen je (klein)kinderen altijd op tijd in bed? Nee? Wees daar toch voorzichtig mee, want vroeg of laat worden ze betoverd en heb je een lelijk monster in huis! Dat is niet om te lachten, het is heel serieus. Waarom? Omdat om klokslag acht uur de achturenmoeier uit haar kot komt. Zij is heel gevaarlijk en zit vol magie. Ze doet hele rare dingen. Eigenlijk is ze goed zot, en lélijk ... zo lelijk als de nacht. Op haar armen en benen heeft ze zeker drie, vier, vijf, zes, misschien wel zeven centimeter haar; het lijkt wel een wildebeestenvacht. Haar gezicht staat vol met pukkels en zweren, ook daar zou ze zich het best eens scheren. En dan haar ogen! Ze kijkt naar links, naar rechts, naar onder en naar boven: tegelijkertijd. In haar mond staat nog welgeteld één bruine tand, de rest is ze allemaal kwijt. Als ze lacht, gaat dat door merg en been. En zwijg over haar hart – als ze er al eentje heeft. Haar jeugd is nu ook wel niet al te best geweest.

Dáárom haat zij kinderen en doet ze elke avond haar ronde: om te zien en te horen of alles gaat zoals zij het wil. O wee als ze onderweg kleine ambetanteriken tegenkomt die krijsen en brullen, roepen en tieren. Wees gerust, zij krijgt hen wel stil. Ze prevelt een onverklaarbare, onverstaanbare toverspreuk en de kinderen beginnen overal te krabben door onuitstaanbare jeuk. Daarna veranderen ze in ... om het even wat. De ene krijgt een dikke, platte neus, de andere heel grote oren. Of ze worden muskusratten. En dan verdwijnt de achturenmoeier in de mist.

Maar ook grotere kinderen van dertien, veertien, vijftien, zestien en zeventien jaar zijn

niet veilig voor de achturenmoeier, want 's avonds om elf uur doet ze haar tweede ronde. Laat de jeugd dan maar snel alle sigaretten en ander verboden spul doven! Als ze hen betrapt, dan zijn zij de ongelukkigen die ze begint te plagen. Eerst merken ze niets, maar bij het ontwaken zijn ze niet aanspreekbaar en lijken hun ogen dichtgeslagen. Een blik in de spiegel: hier een puist, daar een pukkel. Ga met zo'n gezicht naar een tienerlief! 'Ah nee, die moet ik niet meer hebben! Het is gedaan tussen ons!'

Wees wijs. Waak goed over je kroost.

INFOBORD 5: STANDPLAATS IN DE TUIN TER HOOGTE VAN HET KIPPENHOK

Heb je een kijkje genomen in de bloembakken? Heb je de planten en kruiden kunnen herkennen?

Gagel

Het eerste kruid is gagel, een bladverliezende, aromatisch geurende struik die voorkomt op natte, zure, venige grond op heidevelden, in moerasbossen en laagveenmoerrassen. Daarnaast staat het ook vaak in duinen. Soms vormt het dichte gagelstruwelen, vooral op plekken waar andere bomen en struiken het niet goed doen. Wilde gagel vind je van nature in Noord-Amerika en Noordwest-Europa. In België vind je het alleen in de Kempen en is het een beschermde plant. Moerassige gebieden zoals Landschap De Liereman in Oud-Turnhout zijn er ideaal voor. Daar wordt de plant gecontroleerd geplukt door Natuurpunt voor de bierproductie van Gageleer.

Zoals je op het infobord kon lezen, was Gageleer het eerste van de hedendaagse Belgische bieren dat terugrijpt naar de historische gruitbieren. Gruit kreeg gaandeweg concurrentie van hop. Dat was eerst bekend als een geneeskrachtig kruid, maar maakte geleidelijk opgang in de brouwerswereld. Begin zestiende eeuw bepaalden de kloosters, hier de norbertijnen, dat bier enkel nog mocht bestaan uit water, gerst en hop. Dat bekende geleidelijk het einde van het gruitbier.

Over het gebruik van gruit is weinig bekend, behalve dat het een belangrijk handelsgoed was en een middel om belastingen te heffen. De rijkdom van de bekende familie Gruuthuse uit Brugge was erop gebaseerd.

Tijm

Dan is er tijm, een overblijvend, laag heestertje met houtige, kronkelige, sterk vertakte stengels met takken die vaak rechtop staan. De kleine roze of witte bloemen staan in de oksels van de iets grotere bladeren. Tijmbloemen trekken bijen aan en honing gemaakt met de nectar uit die bloemen wordt erg gewaardeerd. De bloeitijd is van juni tot september.

Volkverhalen over tijm

Wanneer iemand door de duivel werd achtervolgd, moest hij lopen tot hij tijm vond en daaraan gaan zitten. Volgens de overlevering had de duivel dan geen macht meer over hem.

Als in Noord-Engeland een ongehuwd meisje in de ene schoen een takje tijm en in de andere een takje rozemarijn stak en ze bovendien takjes aan iedere zijde van haar bed legde, dan zou ze dromen van haar toekomstige echtgenoot.

Van een Engels recept uit 1663 op basis van tijm en bier werd gedacht dat het zou helpen om verlegenheid te overwinnen. Waarschijnlijk was de tijm eerder nodig om het bier langer te bewaren.

Bonenkruid

Bonenkruid groeit ruig en ongelijkmatig. Het heeft zwakke, houtige stengels die zich vertakken. De planten worden 30 tot 50 centimeter hoog. Kenmerkend zijn de talrijke groene, glanzende blaadjes. Als er niet wordt geoogst, dan verkleurt het blad in de nazomer tot dieppaars. De kleurschakering gaat van paarsrood over lichtrood tot witachtig met donkerrode stippen. Van juli tot oktober verschijnen er kleine bloempjes aan de plant die veel bezoek krijgen van bijen.

Lievevrouwebedstro

De laagblijvende en vaste plant groeit in Europese bossen als bodembedekker met verschillende 'meesterlijke hoogstandjes'. Rondom een vierkante, rechte stengel groeien stervormige kransen of rozetten in meerdere etages boven elkaar. De kransen hebben telkens achtpuntige, zachte blaadjes. Aan de top van de stengel vind je intensief fris-zoetgeurende trosjes van piepkleine bloemetjes. Net sneeuwwitte sterretjes ...

Volkverhaal over lievevrouwebedstro

Kippen zijn gek op het kruid. Ze krijgen er extra stevige eierschalen van. Het wordt daarom ook wel eens kippenvoer genoemd.

Boeren gebruikten het kleefkruid vroeger ook om melk te zeven. De insecten bleven op die manier achter in het kruid.

Citroenmelisse

Citroenmelisse is een frisgeurend kruid uit de muntfamilie. Het 'bijkruid' heeft als officiële naam 'Melissa officinalis'. Melissa is het Griekse woord voor honingbij. Citroenmelisse is dan ook een van de beste 'drachtplanten' voor bijen.

De winterharde planten worden 50 tot 80 centimeter hoog met sterk vertakte stengels vol zachte, eironde en gezaagde blaadjes. Die blaadjes smaken en ruiken heerlijk fris als citroenen.

De plant bloeit van juni tot september. De kleine, witte of zachtroze bloemetjes groeien in schijnkransen.

Volkverhaal over citroenmelisse

Iedere ochtend dronk keizer Karel V karmelietenwater. Het 'Eau des Carmes' werkte heilzaam bij heftige pijnen zoals migraine, krampen en reuma, maar was ook effectief tegen slapeloosheid.

Broederke Van Mechelen

Op 19 februari 1911 werd René Van Mechelen, broeder Adalbert, geboren in Turnhout. Hij werd op 15 augustus 1929 opgenomen in de congregatie van de Broeders van Liefde. Van 1937 tot 1964 werkte hij als missionaris in Lusambo, Congo. Hij was er directeur van een middelbare school waar hij ook taallessen gaf. Dat hij de inlandse taal sprak, vergemakkelijkte zijn contacten met de plaatselijke bevolking. Via hen leerde hij de volksgeneeskunde en de medicinale kracht van kruiden kennen. Op de Congoboot leerde hij ook pendelen, en zo ontwikkelde hij een hobby die een nieuwe dimensie aan zijn leven gaf.

Al gauw deden velen een beroep op zijn talenten als genezer, zowel in Congo als later, toen hij na de onafhankelijkheid Congo ontvluchtte en in Turnhout terecht kwam. Voor

velen was hij een laatste toevluchtsoord, zodat mensen van heinde en verre kwamen. Tot op vandaag zijn er nog heel wat Turnhoutenaren die zich het ‘kruidenbroederke’ levendig herinneren. Ze vertellen spontaan over de zalf die hij voorschreef om de huiduitslag van een of andere bekende persoon te genezen. Of over de kruidenthee die hij brouwde voor Margriet Hermans toen zij haar stem verloor net voor een optreden.

Mensen als René Van Mechelen tonen aan dat de evolutie van volksgeneeskunde naar professionele geneeskunde niet strak omljnd was in de tijd. Zij getuigen ervan dat die overgang in de Kempen zeer geleidelijk verliep. En ze bewijzen dat oudere Kempenaren nog steeds zeer gehecht zijn aan die volkse geneeskunde.

Broeder René Van Mechelen overleed op 19 augustus 1998 op 87-jarige leeftijd.

Turnhout in Steen

Kijk zeker ook eens een beetje verder dan de kruidenbakken. In de verte zie je een aantal mooie marmeren beelden staan, zeker de moeite waard om van dichtbij te onderzoeken. Ze zijn het resultaat van het langlopende project ‘Turnhout in Steen’ dat liep in 2012 toen Turnhout Cultuurstad van Vlaanderen was. Kunstenaar Jef Van Leeuw kapte twintig ton marmer tot zes monumentale beelden samen met vijf bevriende beeldhouwers: Medardo Maseroli, Willy Roothoof, Yan Shu Fen, Leo Peeters en Johanna Lismont. De Turnhoutse geschiedenis was hun inspiratiebron. Het ‘work in progress’ werd destijds door ruim 5 000 mensen bezocht in het Stadspark. In ‘Natuurgard De Wending’ hebben de beelden hun definitieve plaats gekregen.

Realisaties

De beelden zijn

1. Vos op getorste sokkel – Johanna Lismont: het beeld toont de wending in het leven. Hoe we ons moeten kunnen aanpassen aan veranderende omstandigheden en nieuwe uitdagingen. Door dat te trotseren, komt er ontwikkeling en vooruitgang;
2. De seuzzie van Turnhout – Leo Peeters: beeld naar de bekende Turnhoutse legende dat ‘den beste turnhauwter nog altaai un seuzie he gepikt!’;
3. Onberispte natuur – Medardo Maseroli: het beeld stelt een prachtige, ongerepte natuur voor en het ontstaan van het ‘sterrendorp’ Turnhout;
4. Levensboom – Willy Roothoof: het beeld van een levensboom met bovenaan een gestileerde levensrune die uitmondt in een bloem met bijhorende vrucht;
5. Joker – Jef Van Leeuw: een goedlachse joker trekt de kaart van 800 jaar en houdt de stad in balans met de sleutel. Je ziet ook twee schilden, een hoofdkerk, watertoren, kasteel en verschillende ambachten. De onderliggende ronde steen symboliseert het middelpunt van de wereld;
6. Hert in frame – Yan Shu Fen: het beeld van een hert in een frame met acht speelkaarten voor de 800 jaar.

'Turnhout in't Turnawts' door Paul Malfait

Klinkt het Turnhoutse dialect je als Chinees in de oren? Wil je graag weten wat er nu écht in het gedicht van Paul Malfait staat? Hieronder vind je de strofen van infobord 5 in het Standaardnederlands.

*Op het stadsschild staat ons hert te pronken
ga maar kijken aan het Stadhuis op de markt
het symbool van Turnhout
het laat niemand koud
ook al worden we soms negatief afgeschilderd.*

Bronnen Beleefwandering

1. Beelden De Wending: tekst Van Leeuw J., beeldhouwer, kunstenaar en initiatiefnemer van het beeldenproject voor 'Turnhout 2012'
2. Gageleer: tekst opgesteld door de Turnhoutse stadsgidsen ten behoeve van de stadswandeling: 'volksverhalen'. Geput uit volgende bronnen:
<https://www.gageleer.be>
<https://www.natuurpunt.be/partner/gageleer>
<https://nl.wikipedia.org/wiki/Gageleer>
De Kok H. en Van Clemen S., Het Verleden verteld, Turnhout en een vleugje Kempen in 50 verhalen. uitg. Brepols – 2010.
3. Bezemklokje: tekst samengesteld door Heemkundekring Het Bezemklokje
info: [www. het bezemklokje.be](http://www.hetbezemklokje.be)
4. Het Meduceum: Tack G. en Dries R., Informatiebrochure voor het Meduceum 2009.
5. De wonderdokter: Van Nieuwenhuysen G. , Gazet Van Antwerpen, 19 augustus 1998.
6. De Gasthuiszusters, Augustinessen van Turnhout : Dries R., afstudeerproject tot het behalen van het getuigschrift 'stad- en streekgids', 2009.
7. Splichal: Daniëls R., Mondelinge overlevering, tekst opgesteld ten behoeve van het project 'Beleefwandering' 2021.
8. Promephar: Deckx L., Mondelinge overlevering, tekst opgesteld ten behoeve van het project 'Beleefwandering' 2021.
9. Turnova: Beyens R. Afstudeerproject tot het behalen van het getuigschrift 'stad- en streekgids', 2018.
10. Turnovatoren: Turnova, een bruisend nieuw stadsdeel vlak bij de Grote Markt in hartje Turnhout.
11. Brepols: Historische drukkerij Turnhout. Geschiedenis van de Turnhoutse drukkerijen.
12. Theater 1900: HLN, Theater 1900 krijgt oude glans terug. Jef Van Nooten 15/02/17 www.made-in.be Kempen. A.S Adevnture opent nieuwe winkel in historische theaterzaal in Turnhout

13. Hondentaks: info doorgekregen van gids Rob Daniëls. Geen bronvermelding

14. De Schouw: info doorgekregen van gids Rob Daniëls. Geen bronvermelding.

15. Sint-Petrus rustoord: Sint-Petuswijzer : extra editie Sint-Petrus 1964-1994

16. Sint-Elisabeth ziekenhuis: Stadsarchief Turnhout, fotoalbum St-Elisabeth ziekenhuis, Bart Sas juli/augustus 1918

GVA , Gasthuiszusters verzorgen al 400 jaar zieken.

Taxandria museum Turnhout : meduceum

17. Kruiden: Onze-Lieve vrouw bedstro : <http://www.versvancees.nl/product/eetbare-bloemetjes/lieve-vrouwen-bedstro-eetbare-bloemetjes/>

Gagel : Natuur-keuken : vroeger veel gebruikt voor ht bittere en de hallucinerende werking in bier

<http://www.obad.be/Degustatie%20kruidenbieren%20-%20kruideninfo.pdf> Bonenkruid : Wikipedia

18. Volksverhalen: het Verleden Verteld. Turnhout en een vleugje Kempen in 50 verhalen.

Door Harry de Kok en Sam Van Clemen : blote benen protest , van rijke stinkerds tot hondenslagers en hondentaks

de Vlaamse Volksverhalenbank : de ontmoeting met de achturenmoeier

Het Vlaams woordenboek : de seuziepijkers

De muggenblussers: <https://www.mijnstad.be/turnhout/waarom-turnhoutenaars-muggenblussers-zijn/>

TURNHOUT

Toerisme & UiT

Toerismehuis 't Steentje
Grote Markt 44, 2300 Turnhout
+32 (0)14 44 33 55
visit@turnhout.be
www.visitturnhout.be

 VisitTurnhout
 visitturnhout
#visitturnhout

Openingsuren

Maandag tot vrijdag: 9 tot 16.30 uur
Zaterdag: 9.30 tot 14 uur
Zon- en feestdagen gesloten

COLOFON

Een uitgave van Toerisme & UiT
Verantwoordelijke uitgever:
Paul Van Miert, Campus Blairon 200, Turnhout
Tekst: Toerisme & UiT